

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-85>

УДК 633/635:657.012.32

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В СИСТЕМІ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

FEATURES OF THE FORMATION OF THE COST OF CROP PRODUCTION IN THE MANAGEMENT ACCOUNTING SYSTEM

Демчук Олександр Миколайович

аспірант,

Державний торговельно-економічний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4696-0184>

Demchuk Oleksandr

State University of Trade and Economics

Стаття присвячена обґрунтуванню особливостей формування собівартості продукції рослинництва в системі управлінського обліку. Доведено, що формування собівартості продукції рослинництва виступає важливим питанням в умовах сьогодення. Уточнено основні цілі управлінського обліку щодо формування собівартості продукції рослинництва. Виокремлено основні напрями зниження собівартості продукції рослинництва шляхом управління окремими статтями витрат. Наукова новизна результатів даного дослідження полягає в обґрунтуванні особливостей формування собівартості продукції рослинництва в системі управлінського обліку. В якості напрямку подальших досліджень окреслено доцільність використання економіко-математичних методів в процесі побудови окремих ділянок управлінського обліку щодо формування собівартості продукції рослинництва.

Ключові слова: собівартість, формування собівартості, витрати, затрати, продукція рослинництва, управлінський облік.

The article is devoted to the substantiation of the peculiarities of the formation of the cost of crop production in the management accounting system. It has been proven that the formation of the cost price of crop production is a more important issue in view of the following circumstances: production costs of crop production are the basis for setting the selling price, and therefore have a direct impact on income and profit indicators; cost information is the basis of management accounting, forecasting and production management and is used when solving a significant number of important management tasks. It has been specified that costs at agribusiness enterprises are a set of consumed resources of any type, which has a value expression and is accompanied by a decrease in assets or an increase in the liabilities of an agribusiness enterprise. Economically justified classification of costs is an important prerequisite for the correct formation of cost, and therefore for the successful organization of management accounting. It can be concluded that the correct choice of the classification of cost features is a guarantee of timely receipt of the necessary management information. At the same time, the main goals of management accounting for the formation of the cost of crop production are: to identify possible savings of all types of costs; identify reserves for reducing the cost of the entire production volume of crop production, as well as all crops to increase their competitiveness on the sales market. It was concluded that the structure of production costs is one of the important factors influencing the formation of the cost of plant production and financial results. The efficiency of the production of certain crops depends to a large extent on how optimal the ratio of individual cost elements is in the cost price. Each level of production intensity has its own optimal cost structure. The scientific novelty of the results of this study consists in substantiating the peculiarities of the formation of the cost of crop production in the management accounting system. As a direction of further research, the expediency of developing directions for the use of economic and mathematical methods in the construction of separate sections of the management accounting of the cost of plant production products is outlined.

Keywords: cost price, formation of cost price, costs, expenses, crop production, management accounting.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний стан економіки України потребує загального удосконалення організації виробництва, обліку, аналізу та аудиту. Особливо актуально це для промислових підприємств, переважна частина яких у даний період часу функціонує неритмічно і з низькою рентабельністю. Однією з основних причин такого стану є низька ефективність системи управління витратами на виробництво і реалізацію продукції. В умовах складності, багатогранності та динамізму сучасного підприємницького середовища собівартість продукції стає найважливішим об'єктом управління та контролю. У ній, як у синтетичному показнику, відбиваються всі сторони виробничої і фінансово-господарської діяльності підприємства: рівень використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, якість виконання професійних обов'язків окремими працівниками і керівниками в цілому. Розрахунок собівартості є необхідним з багатьох причин, у тому числі з метою формування гуртових цін на продукцію, здійснення внутрішньовиробничого планування. Собівартість продукції – один із основних факторів формування прибутку. Якщо вона підвищилася, то за інших рівних умов розмір прибутку за цей період обов'язково зменшиться за рахунок цього фактора на таку ж величину. Між розмірами величини прибутку й собівартістю існує зворотньо-функціональна залежність.

У зв'язку з вищезазначеним, удосконалення всіх етапів управління витратами набуває особливого значення як база для використання економічних методів управління підприємством у цілому і його підрозділами. Зокрема, від рівня та динаміки вищенаведеного показника, що характеризує виробництво, залежить ефективність формування національного доходу на рівні держави в цілому.

Оптимізація витрат дозволить істотно знизити собівартість продукції, не знижуючи рівень її якості, і підвищити конкурентоздатність підприємства. Особливого значення визначення витрат набуває на етапі відтворення потужності, що потребує як капітальних, так і поточних витрат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результатом процесу вивчення та вирішення питання формування собівартості продукції рослинництва стала поява досить значної кількості робіт, присвячених питанням аналізу, обліку, планування, контролю собі-

вартості, включаючи як роботи класиків, так і сучасні публікації українських науковців, таких як: Москаленко В. А. [1], Павлова Г. [2], Приходько І. [2], Волчанська Л. [2], Пашніна А. О. [3], Бруханський Р. Ф. [4], Фурман І. В. [5], Гонтарук Я. В. [5], Мошковська О. А. [6], Скрипник М. І. [7] та багато інших.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є обґрунтування особливостей формування собівартості продукції рослинництва в системі управлінського обліку та визначення напрямів вдосконалення вищезазначеного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів.

Витрати на підприємствах агробізнесу – це сукупність спожитих ресурсів будь-якого типу, що має вартісний вираз та супроводжується зменшенням активів або збільшенням зобов'язань агропромислового підприємства.

Питання виробничої собівартості і собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) в системі фінансового обліку регулюється Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» (далі – НП(С)БО 16) [8]. На основі затвердженого НП(С)БО 16 «Витрати» [8] Міністерством аграрної політики були розроблені і оприлюднені Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств [9], які доцільно використовувати в системі фінансового обліку. Проте вищезазначені нормативні документи не містять порядку визначення собівартості конкретного різновиду продукції (робіт, послуг) зумовлює дискусії в наукових колах щодо її структури.

На думку Москаленко В. А. [1], для формування вартості продукції (робіт, послуг), а також для прийняття рішень щодо управління вартістю користуються даними обліку витрат. Формування частини вартості продукції, що складається із прямих витрат, не викликає проблемних запитань. Це пояснюється тим, що прямі витрати за економічним змістом та формально на основі первинних документів можна віднести на конкретний вид агропромислової продукції без додаткових розрахунків. Вищезазначена інформація систематизується у фінансовому обліку в розрізі загальних витрат на виробництво окремих видів продукції та в розрізі витрат за елементами.

Структура виробничої собівартості продукції власного виробництва представлена на рис. 1.

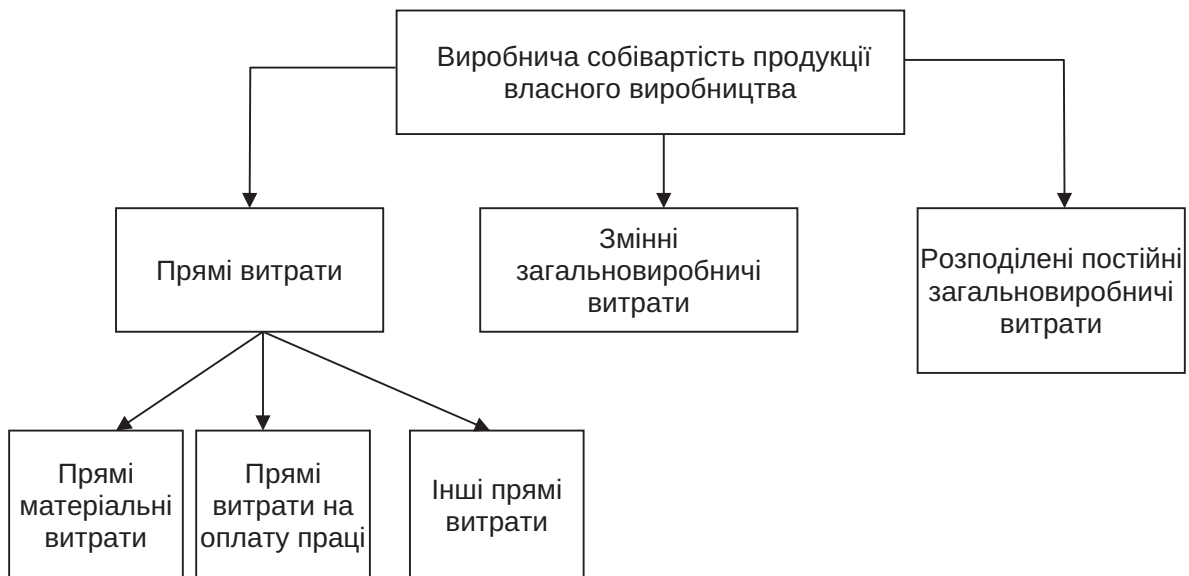

Рис. 1. Структура виробничої собівартості продукції власного виробництва [10]

Найчастіше на підприємствах агробізнесу для розподілу загальновиробничих витрат (ЗВВ) застосовують обсяг виробництва агропромислової продукції у натуральному вираженні.

Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) рослинництва складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених загальновиробничих та наднормативних виробничих витрат [9].

Не відносяться на собівартість виробленої і реалізованої продукції агропромислового підприємства і покриваються за рахунок інших джерел:

- а) адміністративні витрати;
- б) витрати на збут;
- в) інші витрати операційної діяльності;
- г) фінансові витрати;
- д) втрати від участі в капіталі;
- е) втрати від надзвичайних подій;
- є) витрати внаслідок вилучення капіталу власниками [9].

Якщо говорити про класифікацію витрат аграрних підприємств для оцінки запасів та визначення фінансового результату в управлінському обліку, то всі витрати компанії розподіляються на [11]:

- вичерпані (повністю віднесені на собівартість продукції поточного періоду) і невичерпані (незавершене виробництво);
- витрати на продукцію (формують собівартість виробленої і реалізованої продукції) та витрати діяльності (впливають на фінансо-

вий результат діяльності підприємства поточного періоду);

- прямі (можливо прямо віднести в собівартість окремих видів продукції) та непрямі (в собівартість продукції включають пропорційно вибраній базі розподілу непрямих витрат);

- основні (обслуговують основний процес виробництва) та накладні (витрати, які виникають під час створення нового продукту, але не є основними).

Класифікація витрат для прийняття управлінських рішень передбачає розподіл витрат на релевантні та нерелевантні; постійні та змінні; маржинальні та середні; дійсні та альтернативні.

Для контролю всі витрати підприємства в управлінському обліку розподіляють на контрольовані та неконтрольовані. Визначення собівартості виробництва одиниці продукції є одним із основних завдань управління затратами. Саме собівартість одиниці продукції лежить в основі прийняття більшості управлінських рішень.

Метою обліку витрат та визначення собівартості продукції (робіт, послуг) є документоване, своєчасне, повне і достовірне відображення фактичних витрат на виробництво продукції для забезпечення контролю за використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів [9].

Калькулювання собівартості одиниці продукції (робіт, послуг) здійснюється для визначення ефективності запланованих і фактично здійснених агротехнічних, техноло-

гічних, організаційних і економічних заходів, спрямованих на розвиток і вдосконалення виробництва та для обґрунтування цінової політики підприємства [9].

На думку Москаленко В. А., успіх агропромислового підприємства залежить від інформації про формування собівартості в управлінському обліку з декількох причин:

- затрати на виробництво продукції є базою для встановлення ціни продажу;
- інформація про собівартість лежить в основі прогнозування й управління виробництвом та використовується під час вирішення значної кількості поточних оперативних завдань управління [11].

Крім того, доцільно зазначити, що структура собівартості в системі фінансового обліку відрізняється від структури собівартості в управлінському обліку. Так, в структурі собівартості в управлінському обліку додатково враховуються окрім виробничих витрат ще витрати на збут і всі інші витрати, які виникають в процесі виробництва і реалізації продукції рослинництва.

При цьому для підприємства надзвичайно важливою є інформація про структуру повної собівартості, оскільки зниження мінімально допустимої ціни можна досягти не лише за рахунок економії виробничих ресурсів, зниження витрат на оплату праці робітників виробництва, закупівлі дешевшої та менш якісної сировини тощо, але й за рахунок оптимізації адміністративних витрат, витрат на збут, інших витрат операційної діяльності. На жаль, сучасна система фінансового обліку не передбачає необхідності визначення повної собівартості продукції (робіт, послуг). У результаті ряд підприємств не приділяють достатньої уваги цьому показнику. Як наслідок, такі суб'єкти господарювання не отримують належної інформації для процесу ціноутворення, не володіють даними про доцільність виготовлення і реалізації продукції (робіт, послуг) в розрізі їх видів, що може призвести до втрати конкурентоспроможності та зниження рентабельності їх діяльності.

Оптимізація витрат є важливим інструментом підвищення ефективності господарської діяльності підприємства та управління його розвитком, тому управління витратами періоду операційної діяльності насамперед має бути спрямоване на оптимізацію величини повної собівартості продукції (робіт, послуг). З цією метою необхідно організувати детальний облік виробничих витрат, адміністратив-

них витрат, витрат на збут та інших витрат операційної діяльності в розрізі їх статей у системі управлінського обліку. Окрім того, в межах кожного рівня управління необхідно встановити відповідальність персоналу за понесення такого роду витрат. Особливо це стосується інших витрат операційної діяльності, які враховуються при формуванні повної собівартості продукції (робіт, послуг), адже ряд таких витрат можна мінімізувати завдяки ефективному управлінню підприємством. Зокрема, це стосується зниження сум безнадійної дебіторської заборгованості, нарахованих штрафів, пеней, неустойок, своєчасного використання запасів, що мінімізує втрати від їх знецінення, псування тощо [12].

Традиційно в рослинництві в статті калькуляції собівартості одиниці продукції виділений лише один різновид невиробничих витрат – втрати від браку. Інші вищезазначені витрати розпорошені в різних калькуляційних статтях. Тому при аналізі необхідно виявити невиробничі витрати не невиправдані перевитрати по всіх статтях собівартості. Так, наприклад по статтях «Насіння та посадковий матеріал», «Мінеральні добрива», «Засоби захисту рослин», «Паливо-мастильні матеріали» резервами зниження собівартості є перевитрати проти установлених норм витрат матеріальних ресурсів на калькуляційну одиницю продукції рослинництва, а також збільшення фактично заготовленої собівартості одиниці використовуваного насіння, матеріальних добрив, палива, тощо.

По калькуляційній статті «Оплата праці» при аналізі можна виявити так звані невиробничі виплати по фонду заробітної плати робочого персоналу: доплата за роботу в непридатних для роботи умовах, доплата за понадурочні роботи, оплата простоїв тощо.

Значні суми невиробничих витрат можна знайти по групі витрат, пов'язаних з обслуговуванням виробництва і управління. Наприклад, до складу загальноновиробничих витрат можуть бути включені наступні види невиробничих витрат: втрати від простоїв, нестачі та втрати від інших матеріальних цінностей в цехах та інші невиробничі втрати.

До складу загальноновиробничих витрат можуть включатися такі невиробничі витрати: витрати від простоїв з вини адміністрації аграрного підприємства; нестачі та витрати від псування матеріальних цінностей; витрати по нестачам, в тих випадках, коли дані нестачі не можна віднести на конкретну особу; інші невиробничі витрати.

На нашу думку, одним із вагомих чинників впливу на формування собівартості продукції рослинництва та фінансові результати є структура виробничих витрат. Від того, наскільки оптимальним є співвідношення окремих елементів витрат у собівартості в значній мірі залежить ефективність виробництва окремих культур рослинництва. Для кожного рівня інтенсивності виробництва притаманною є своя оптимальна структура витрат.

Враховуючи те, що виробництво продукції рослинництва є одним із найризикованіших видів діяльності, вважаємо за доцільне виокремити калькуляційну статтю «Витрати зі страхування». Особливої актуальності ця пропозиція набуває в сьогоденні реаліях, коли війна, що триває в Україні, зумовлює значні руйнування, знищення посівів і урожаю сільськогосподарських культур, завдає шкоди майну та інфраструктурі підприємств агробізнесу.

Не менш важливою є калькуляційна стаття «Логістичні витрати». У сукупності всі фактори впливу на кінцеві результати господарювання залежать від організації саме логістичної структури на підприємстві. Тож за налагодженням стійких логістичних систем підприємств можна розраховувати на успішне ведення аграрного бізнесу. Раціональне застосування інструментарію логістики в сільському господарстві дозволить використати наявний потенціал аграрних підприємств. У зв'язку з вищезазначеним, логістика у сфері сільського господарства стає з кожним роком все важливішою, а особливо в умовах війни [13].

Незважаючи на те, що станом на сьогодні досі не існує універсальної, відпрацьованої кількісної методики обліку трансакційних витрат на етапи реалізації сільськогосподарської продукції, що зумовлено труднощами обліку й оцінки окремих категорій трансакційних витрат, а також значної кількості їх класифікацій і визначень, дану статтю витрат слід враховувати при калькуляції собівартості продукції як окрему. Варто зазначити, що складність обліку й оцінки трансакційних витрат, пов'язаних з реалізацією сільськогосподарської продукції зумовлені наступними особливостями: певна частина трансакційних витрат не відображається у фінансовому обліку і тому виключається можливість їх прямого вимірювання; значна кількість витрат, пов'язаних із корупційною сферою, відсутня в явному вигляді, тому їх неможливо врахувати, проте інформація відображається в реєстрах управлінського обліку; в обліку відсутня

окрема стаття для врахування трансакційних витрат бухгалтерського обліку; наявність у категоріях трансакційних витрат різнорідних елементів, що ускладнює приведення їх до загального еквіваленту [14].

Окремі вітчизняні науковці вважають головним завданням управління витратами створення такої системи обліку, що дозволяє отримати достовірні дані про витрати компанії на виробництво продукції, утримання підрозділів, а також на виконання різних бізнес-процесів [5]. Для цього необхідно послідовне виконання наступних кроків:

1. Визначення джерел інформації про витрати компанії
2. Угрупування однорідних витрат
3. Розробка плану рахунків для управлінського обліку
4. Створення типових форм звітності.

Усе це нині застосовується у сфері бізнесу, і розглядати окремо кожен етап немає сенсу. Проте створити таку систему обліку можливо за допомогою використання методів економіко-математичного моделювання. Побудова економіко-математичної моделі управління витратами виробництва у рослинництві надасть можливість отримувати інформацію про формування оптимального рівня витрат із врахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників за конкретних умов виробництва; розраховувати величину резервів витрат для подальшого прийняття ефективних управлінських рішень; планувати потреби у виробничих ресурсах для виконання виробничої програми [15].

Висновки із цього дослідження і далі перспективи в цьому напрямку.

За результатами проведеного дослідження доцільно сформулювати наступні висновки:

1. У сучасних умовах економіки не тільки зростає роль процесу формування собівартості в забезпеченні ефективної роботи аграрного підприємства, а й розширюються можливості управління витратами, включаючи вирішення таких питань, як визначення позитивного фінансового результату – прибутку, собівартості та прибутковості окремих видів діяльності господарства, цін на продукцію та послуги. При цьому у системі управлінського обліку найбільш складною і важливою ділянкою облікового процесу є облік виробничих витрат і виходу продукції рослинництва.

2. Економічно обґрунтована класифікація витрат є важливою передумовою правильного формування собівартості, і, отже, успішної організації управлінського обліку.

Правильний вибір класифікації ознак витрат є запорукою своєчасного одержання необхідної управлінської інформації.

3. В структурі повної собівартості окремих різновидів продукції рослинництва, яка використовується на етапі ціноутворення, доцільно виокремити наступні статті калькуляції: «Логістичні витрати», «Витрати на страхування», «Трансакційні витрати».

4. Основними цілями управлінського обліку формування собівартості продукції рослинництва вважаємо: виявлення можливої економії всіх видів витрат, не зменшуючи якість готової продукції; виявлення резервів зниження собівартості всього об'єму виробництва продукції рослинництва, а також всіх культур для підвищення їх конкурентоспроможності на ринку збуту.

5. Ефективність витрат праці в процесі виробництва продукції рослинництва знижується за рахунок різного роду виробничих витрат. Скорочення, передбачення та упередження цих витрат є важливим резервом зниження собівартості продукції рослинництва. Зміна рівня собівартості під впливом сукупності різнорідних факторів відбувається нелінійно, тому для здійснення її оптимізації необхідно використовувати методи економіко-математичного моделювання, що можна окреслити в якості напряму подальших досліджень. Результатом використання моделювання стане можливість збалансування виробничої структури, пристосування її до конкретних умов господарювання та підвищення ефективності планування діяльності, конкретного суб'єкту господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Москаленко В.А. Впровадження управлінського обліку в підприємствах агропромислового комплексу України. *Ефективна економіка*. 2013. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2033> (дата звернення: 26.11.2023).
2. Павлова, Г., Приходько, І., Волчанська, Л. Облік витрат в аграрних і переробних підприємствах. *Економіка та суспільство*. 2021. № 27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-9> (дата звернення: 18.11.2023).
3. Пашніна А.О. Формування облікової інформації в управлінському обліку в умовах використання інформаційно комп'ютерних технологій. *Інтернаука, Економічні науки*. 2019. № 12. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2019-12-5431> (дата звернення: 18.11.2023).
4. Бруханський Р. Ф. Обліково-аналітичне забезпечення стратегічного менеджменту в сільському господарстві: Теоретико-методологічні основи: дис.... докт. екон. наук.: Бруханський Руслан Феоктистович. Київ, 2015. 492 с.
5. Фурман І. В., Гонтарук Я. В. Теоретичні основи формування стратегії розвитку аграрних підприємств зернового напрямку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 23. С. 80–87. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2019/16.pdf (дата звернення: 18.11.2023).
6. Мошковська О. А. Класифікація витрат та їх облік на підприємствах молокопереробної промисловості. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 5 (22). URL: www.easterneurope-ebm.in.ua (дата звернення: 18.11.2023).
7. Скрипник М. І., Матюха М. М. Визначення управлінського обліку в системі інформаційного потенціалу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2016. № 21(2). С. 186–189. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_21\(2\)_48](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_21(2)_48) (дата звернення: 18.11.2023).
8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджене наказом Міністерства фінансів України 31.12.1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 19.11.2023).
9. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств, затверджені Наказом Міністерства аграрної політики України від 18 травня 2001 р. № 132. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132555-01#Text> (дата звернення: 19.11.2023).
10. Мошковська О. А. Облік затрат і калькулювання собівартості продукції згідно вітчизняного законодавства: подальший розвиток і шляхи вдосконалення. *Вісник Житомир. держ. технолог. ун-ту. Серія «Економічні науки»*. 2009. № 3 (49). С. 114–117. URL: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/91138/89185> (дата звернення: 19.11.2023).
11. Москаленко В. А. Методичні та практичні аспекти калькуляції собівартості сільськогосподарської продукції. *Україна – ЄС. Сучасні технології, економіка та право* : матеріали міжнародної науково-практ. конференції (30 березня – 2 квітня 2015 р.). Кошице, Словаччина, 2015. Т. 1. С. 198–200.

12. Омецінська І. Я. Особливості формування повної собівартості продукції (робіт, послуг) в управлінському обліку для цілей ціноутворення. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2018. № 4. С. 120–133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2018_4_13 (дата звернення: 25.11.2023).
13. Семенда Д. К., Семенда О. В., Семенда О. В. Логістика та її роль в підвищенні економічної ефективності реалізації продукції рослинництва. *Молодий вчений*. 2021. № 1 (89). С. 185-190. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/178/172> (дата звернення: 26.11.2023).
14. Паска І. М. Трансакційні витрати та їх вплив на ефективність збуту сільськогосподарської продукції. *Агросвіт*. 2015. № 16. С. 19–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2015_16_5 (дата звернення: 26.11.2023).
15. Дороженко Л. І. Сутність оптимізації витрат із застосуванням економіко-математичних методів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2014. № 6(5). С. 228–231. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_6\(5\)_59](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_6(5)_59) (дата звернення: 03.12.2023).
16. Огійчук М. Ф., Плаксієнко В. Я., Беленкова М. І. та ін. Фінансовий та управлінський облік на сільськогосподарських підприємствах: підручник. Київ : Алерта, 2009. 1056 с.
17. Пасемко Г. М. Бухгалтерський облік як інформаційний ресурс управління витратами підприємства. Наукові читання : науково-теоретичний збірник. Т. 3. Житомир : ЖНАЕУ, 2014. С. 82–84.
18. Сук Л. М. Облік сільськогосподарської продукції. *Цифрова економіка: тренди та перспективи*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2018. С. 201–203.

REFERENCES:

1. Moskalenko V. A. (2013) Vprovadzheniya Upravlinskoho obliku na pidpryyemstvakh ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy [Implementation of management accounting in enterprises of the agro-industrial complex of Ukraine]. *Efektivna ekonomika – Effective Economics*, vol. 5. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2033> (accessed November 26, 2023).
2. Pavlova, H., Prykhod'ko, I., Volchans'ka, L. (2021) Oblik vytrat na ahrarykh ta pererobnykh pidpryyemstvakh [Cost accounting in agricultural and processing enterprises]. *Ekonomika ta suspil'stvo – Economics and Society*, vol. 27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-9> (accessed November 18, 2023).
3. Pashnina A. O. (2019) Formuvannya oblikovoyi informatsiyi v upravlinsk'omu obliku v umovakh vykorystannya informatsiyno-komp'yuternykh tekhnolohiy [Formation of accounting information in management accounting under the conditions of using information and computer technologies]. *Internauka, Ekonomichni nauky – Internauka, Economic Sciences*, vol. 12. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2019-12-5431> (accessed November 18, 2023).
4. Brukhans'kyi R. F. (2015) *Oblikovo-analitychne zabezpechennya stratehichnoho menedzhmentu u sil's'komu hospodarstvi: Teoretyko-metodolohichni zasady* [Accounting and analytical support for strategic management in agriculture: Theoretical and methodological foundations]: dys.... dokt. ekon. nauk.: Brukhans'kyi Ruslan Feoktyk-stovych. Kyiv, 492 p. (in Ukrainian)
5. Furman I. V., Hontaruk Y. V. (2019) Teoretychni zasady formuvannya stratehii rozvytku ahrarykh pidpryyemstv zernovoho napryamku [Theoretical foundations of the formation of a strategy for the development of agrarian enterprises in the grain direction]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, vol. 23, pp. 80–87. Available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2019/16.pdf (accessed November 18, 2023).
6. Moshkovs'ka O. A. (2019) Klasyfikatsiya vytrat ta yikh oblik na pidpryyemstvakh molokopererobnoyi promyslovosti [Classification of costs and their accounting at enterprises of the milk processing industry]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnya – Eastern Europe: Economy, Business and Management*, vol. 5 (22). Available at: www.easterneurope-ebm.in.ua (accessed November 18, 2023).
7. Skrypnyk M. I. (2016) Vyznachennya upravlinsk'oho obliku v systemi informatsiynoho potentsialu [Definition of management accounting in the system of information potential]. *Naukovyy visnyk Kherson's'koho derzhavnoho universytetu. Ser.: Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Ser.: Economic sciences*, vol. 21(2), pp. 186–189. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_21\(2\)_48](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_21(2)_48) (accessed November 18, 2023).
8. Natsional'ne polozhennya (standart) bukhholders'koho obliku 16 «Vytraty», ukhvalene nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy 31.12.1999. vol. 318 [National regulation (standard) of accounting 16 "Expenses", approved by Order No. 132 of the Ministry of Finance of Ukraine dated December 31, 1999]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (accessed November 19, 2023).
9. Metodichni rekomendatsiyi shchodo planuvannya, obliku ta kal'kulyuvannya sobivartosti produktsiyi (robit, posluh) sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv, zatverdzeni Nakazom Ministerstva ahrarynoi polityky Ukrainy vid

18 travnya 2001. № 132 [Methodological recommendations for planning, accounting and calculating the cost of production (works, services) of agricultural enterprises, approved by Order No. 132 of the Ministry of Agrarian Policy of Ukraine dated May 18, 2001]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132555-01#Text> (accessed November 19, 2023).

10. Moshkovs'ka O. O. (2009) Oblik vytrat ta kal'kulyuvannya sobivartosti produktsiyi vidpovidno do vitchyznyanoho zakonodavstva: podal'she rozvytok ta shlyakhy udoskonalennya [Cost accounting and product costing according to domestic legislation: further development and ways of improvement]. *Visnyk Zhytomyr. derzh. tekhnoloh. un-tu. Seriya «Ekonomichni Nauky» - Visnyk Zhytomyr. state technologist. Univ. Series "Economic Sciences"*, vol. №3 (49), pp. 114–117. Available at: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/91138/89185> (accessed November 19, 2023).

11. Moskalenko V. A. (2015) Metodichni ta praktychni aspekty kal'kulyatsiyi sobivartosti sil's'kohospodars'koyi produktsiyi [Methodical and practical aspects of calculating the cost of agricultural products]. *Ukrayina – EU. Suchasni tekhnolohiyi, ekonomika ta pravo – 2015 : materialy mizhnarodnoi naukovo-prakt. konferentsii* (Koshytse, Slovachchyna, March 30 – April 2nd, 2015). Koshytse, Slovachchyna : T. 1, pp. 198–200. (in Ukrainian)

12. Ometsins'ka I. Y. (2018) Osoblyvosti formuvannya povnoi sobivartosti produktsii (robit, posluh) v upravlins'komu obliku dlia tsilei tsinoutvorennia [Peculiarities of forming the full cost of products (works, services) in management accounting for pricing purposes]. *Visnyk Ternopil's'koho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu – Bulletin of the Ternopil National Economic University*, vol. 4, pp. 120–133. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vtneu_2018_4_13 (accessed November 25, 2023).

13. Semenda D. K., Semenda O. V., Semenda O. V. (2021) Lohistyka ta yii rol v pidvyshchenni ekonomichnoi efektyvnosti realizatsii produktsii roslynnytstva [Logistics and its role in increasing the economic efficiency of plant production]. *Molodyi vchenyi – A young scientists*, vol. 1 (89), pp. 185-190. Available at: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/178/172> (accessed November 26, 2023)

14. Paska I. M. (2015) Transaktsiini vytraty ta yikh vplyv na efektyvnist' zbutu sil's'kohospodars'koyi produktsii [Transaction costs and their impact on the efficiency of sales of agricultural products]. *Ahrosvit – Agroworld*, vol. 16, pp. 19–24. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2015_16_5 (accessed November 26, 2023).

15. Dorozhenko L. I. (2014) Sutnist' optymizatsii vytrat iz zastosuvanniam ekonomiko-matematychnykh metodiv [The essence of cost optimization using economic and mathematical methods]. *Naukovyi visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Ser. : Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Ser.: Economic Sciences*, vol. 6(5), pp. 228–231. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_6\(5\)_59](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2014_6(5)_59) (accessed December 3, 2023).

16. Ohiichuk M. F., Plaksienko V. Ya., Belenkova M. I. ta in. (2009) Finansovy ta upravlins'ky oblik na sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstvakh: pidruchnyk [Financial and management accounting at agricultural enterprises: a textbook]. Kyiv: Alerta, 1056 p. (in Ukrainian)

17. Pasenko H. M. (2014) Bukhholders'ky oblik yak informatsiyyny resurs upravlinnya vytratamy pidpryyemstva. Naukovi chytannya: naukovo-teoretychnyy zbirnyk [Accounting as an information resource for enterprise cost management. Scientific readings: a scientific and theoretical collection]. T. 3. Zhytomyr: ZHNAYEU, pp. 82–84. (in Ukrainian)

18. Suk L. M. (2018) Oblik sil's'kohospodars'koyi produktsiyi [Accounting of agricultural products]. *Tsyfrova ekonomika: trendy ta perspektyvy – 2018: materialy mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi. Ternopil' : Osadtsa U.V.*, pp. 201–203. (in Ukrainian)